

МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра практичної психології

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри практичної психології

Л.А. Варава

«27» серпня 2020 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

НДПП 1.2.3. Психологія (суїцидальна поведінка) (дисципліна за вибором)

(шифр і назва навчальної дисципліни)

освітньо-професійна програма ПРАКТИЧНА ПСИХОЛОГІЯ

(назва ОПП)

спеціальність 053 Психологія (Практична психологія)

(шифр за освітньою програмою)

Факультет Філології та масових комунікацій факультет

(назва факультету)

2020-2021 рік

Робоча програма з навчальної дисципліни «Психологія. Суїцидальна поведінка» для студентів другого (магістерського) рівня вищої освіти освітньо-професійної програми «Практична психологія» спеціальності 053 «Психологія».

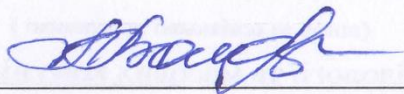
Розробники:

Варава Л.А., к. н. псих. н., доцент кафедри практичної психології

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри практичної психології МДУ

Протокол від «27» серпня 2019 року № 1

Завідувач кафедри практичної психології

(підпис)

Варава Л.А.

(прізвище та ініціали)

© МДУ, 2020 рік
© МДУ, 2021 рік

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	05 Соціальні та поведінкові науки	Нормативна	
Модулів – 2	Спеціальність: 053 Психологія ОПП «Практична психологія»	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 3		1-й	1-й
Загальна кількість годин - 90		Семестр	
		1-й	1-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента - 4	Лекції		
	14	6	
	Семінарські		
	16	6	
	Самостійна робота		
	59	77	
	Індивідуальні завдання:		
	1	1	
Вид контролю: екзамен			

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 0,5 %

для заочної форми навчання – 0,25%

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Основною метою викладання дисципліни є поглиблення і вдосконалення психологічних знань, технік та форм роботи необхідних при здійсненні діяльності з цією категорією осіб. Спрямовано на висвітлення предмета суїцидології як науки про специфічну патологічну форму поведінки людини у кризових життєвих обставинах або психічному стані. Певна значущість приділяється вивченню механізмів становлення аутоагресивної поведінки, характеристик та особливостей її форм прояву, психічних властивостей особистості, психопатологічних процесів і станів, що її зумовлюють. Особливу увагу приділено психології особистості, психологічним механізмам становлення аутоагресивної поведінки, можливостям її діагностики, а також конкретному вкладу психолога в її корекцію та профілактику. Ця мета досягається за допомогою вирішення наступних основних завдань:

1. Формування уявлень про психологічні та патологічні особливості особистості схильної до аутоагресивної поведінки.

2. Формування знань про психологію осіб з суїцидальною спрямованістю поведінки, про соціально-психологічні явища які провокують аутоагресивну поведінку.

3. Вдосконалення практичних навичок використання психологічних методів діагностики та корекції особистості схильної до суїциду.

4. Підбір ефективних методів впливу на суїцидента в кризових ситуаціях, та особливості корекції постсуїцидального стану.

5. Розвиток умінь по використанню психологічних методів прогнозування, консультування та корекції з особами схильних до суїциду.

Місце навчальної дисципліни в освітній програмі. Навчальна дисципліна «Психологія (суїцидакльна поведінка)» відноситься до циклу професійної підготовки для освітньої програми «Практична психологія». В програмі зазначено, що курс спрямований на набуття практичних навичок в роботі з розладами в поведінці особистості, формування вмінь адекватно підбирати методи корекції та терапії.

Передумови для вивчення дисципліни. Вивченню дисципліни має передувати опанування змістом навчальних дисциплін: Основи клінічної та патопсихології, Внутрішньо особистісний конфлікт, Практикум (інтегративний), Групова психотерапія та допомога в екстремальних ситуаціях.

Результати навчання. У ході вивчення курсу здобувачі ОП «Практична психологія» набувають наступні компетенції:

Загальні компетенції: здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях (ЗК 1); уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми (ЗК 4); цінування та повага різноманітності та мультикультурності (ЗК 5); здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів) (ЗК 6); здатність діяти соціально відповідально та свідомо (ЗК 7).

Спеціальні компетенції: здатність здійснювати теоретичний, методологічний та емпіричний аналіз актуальних проблем психологічної науки та / або практики (СК 1); здатність обирати і застосувати валідні та надійні методи наукового дослідження та/або доказові методики і техніки практичної діяльності (СК 3); здатність здійснювати практичну діяльність (тренінгову, психотерапевтичну, консультаційну, психодіагностичну та іншу залежно від спеціалізації) з використанням науково верифікованих методів та технік (СК 4); здатність організувати та реалізовувати просвітницьку та освітню діяльність для різних категорій населення у сфері психології (СК 5); здатність приймати фахові рішення у складних і непередбачуваних умовах, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності (СК 7); здатність дотримуватися у фаховій діяльності норм професійної етики та керуватися загальнолюдськими цінностями (СК 9); здатність розробляти та впроваджувати інноваційні методи психологічної допомоги клієнтам у складних життєвих ситуаціях (СК 10).

Відповідно до набуття загальними та спеціальними компетенціями у студентів формуються наступні результати навчання:

- здійснювати пошук, опрацювання та аналіз професійно важливих знань із різних джерел із використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (ПР 1);
- робити психологічний прогноз щодо розвитку особистості, груп, організацій (ПР 4);
- розробляти програми психологічних інтервенцій (тренінг, психотерапія, консультування тощо), провадити їх в індивідуальній та груповій роботі, оцінювати якість (ПР 5);
- розробляти просвітницькі матеріали та освітні програми, впроваджувати їх, отримувати зворотній зв'язок, оцінювати якість (ПР6);
- оцінювати ступінь складності завдань діяльності та приймати рішення про звернення за допомогою або підвищення кваліфікації (ПР 8);
- вирішувати етичні дилеми з опорою на норми закону, етичні принципи та загальнолюдські цінності (ПР 9);
- здійснювати аналітичний пошук відповідної до сформульованої проблеми наукової інформації та оцінювати її за критеріями адекватності (ПР10);
- Здійснювати адаптацію та модифікацію існуючих наукових підходів і методів до конкретних ситуацій професійної діяльності (ПР11);
- Здійснювати заходи попередження і протидії фізичному/психічному насильству (ПР 12);
- Вміти аналізувати та надавати психологічну допомогу військовослужбовцям та їх сім'ям (ПР 13).

3. Програма навчальної дисципліни

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ I. Загальнотеоретичні передумови аналізу проблеми суїцидальної поведінки в контексті основних наук про людину

ТЕМА 1. Медико-біологічні аспекти вивчення суїцидальної поведінки.

Питання про природу самогубства. Патологоанатомічні дослідження самогубства. Фізична природа суїцидального божевілля. Самогубство як психічне захворювання. Суїцид як розлад самосвідомості при патологічному афекті. Соматопсихічна неповноцінність суїцидентів.

ТЕМА 2. Психолого-педагогічні аспекти вивчення суїцидальної поведінки.

Природа аутоагресії та специфічні особливості суїцидентів. Механізми прийняття суїцидального рішення. Психоаналітична теорія до проблеми самогубства. Морально-психологічні та педагогічні аспекти суїцидальної поведінки. Дисгармонія та моральна нестійкість особистості як фактор суїцидальних вчинків. Психологічний стан особистості перед самогубством.

ТЕМА 3. Аналіз досліджень проблеми самогубства у соціологічній науці.

Суїцидальна поведінка як колективне явище. Класифікація самогубства за Е. Дюркгеймом. Інформаційна статистика з проблеми суїциду. Мотиви самогубства як розуміння природи аутоагресії. Дослідження суїцидальної поведінки з моральної та психологічної точок зору. Зв'язок між самогубством і соціальними факторами. Прогресування суїцидальної активності: причини, фактори, особливості динаміки.

Змістовний модуль II. Основні положення теорії суїцидальної поведінки в сучасній загальноосвітній психологічній науці.

ТЕМА 1. Базові підходи до вирішення проблеми суїцидальної поведінки у зарубіжних школах психологічної науки.

Сучасні напрями діяльності суїцидологічної науки. Теорія про єдину природу аутодиструкції й аутоагресії. Аналіз передсмертних послань суїцидентів. Персонологічний напрям в психології до проблеми самогубства. Потреби особистості та засоби їх задоволення. Причини суїцидального наміру та дій. Причини саморуйнування особистості та психосоціальні передумови самогубства. Психоаналітичні концепції суїцидальної поведінки (З. Фрейда, К.Юнга, А. Адлера).

ТЕМА 2. Становлення теорії аутоагресії у вітчизняній психологічній науці.

Типологічна схема суїцидальних особливостей (за А.Г. Амбрумовою). Морально-етичні аспекти суїцидальної поведінки (за В.А. Тихоненко). Аксіопсихотерапевтичний вплив на особистість у кризовому стані (за В.П. Ларичевим). Індивідуалізований психокорекційний підхід (за Е.Ю. Собчик). Визначення аутоагресії при афективних реакціях психічно здорових осіб,

акцентує на особистостях та людях із психічними захворюваннями (І.В. Полякової, Л.Г. Смолинського, А.М. Понизовського, А.Б. Ордянської). Аутоагресивна поведінка у осіб із граничними психічними розладами (за А.М. Полєвою).

ТЕМА 3. Соціально-психологічний та епідеміологічний аналіз причин суїцидальної поведінки у сучасному суспільстві.

Самогубство як реакція на соціально-психологічні фактори. Сучасні тенденції розвитку суїцидогенезу в суспільстві. Фактори визначення суїцидальних задумів, намірів, дій. Класифікація видів суїцидальних дій. Тоталітарні секти в формуванні деструктивних дій та аутоагресії особистості. Вікові та інтелектуальні особливості особистостей схильних до суїциду. Культурні складові психології суїцидальної поведінки. Ціннісні категорії та порушення перспектив майбутнього як чинник виникнення аутоагресивної поведінки. Реабілітація постсуїцидальних дій та профілактика аутоагресивної поведінки.

Змістовний модуль III. Аутоагресивна поведінка особистості: соціально-психологічні детермінанти виникнення, діагностика та профілактика.

ТЕМА 1. Стресогенність життєвих ситуацій.

Кризові життєві ситуації. Визначення стресогенних факторів в житті людини. Ознаки психічної дезадаптації, пов'язані з перенесеним стресовим впливом. Стан дезадаптації, зумовлений деформацією смисложиттєвих орієнтацій. Різноманітні ознаки фізіологічного та патологічного афектів. Позиція людини, у структурі особистості якої переважає алкогольну залежність.

ТЕМА 2. Візуальна діагностика людини в психічних, психологічних та наркотичних станах змін поведінки схильності до самогубства.

Специфічні поведінкові та психологічні прояви залежних осіб. Візуальна діагностика у зміненому стані (психічному, алкогольному, наркотичному і т. д.). Особливості взаємодії з особами в зміненому стані свідомості. Візуальна діагностика людини, яка знаходиться в предсуїцидальному стані (поведінка, самопочуття, настрої). Судово-психологічна експертиза суїциду.

ТЕМА 3. Психологічні характеристики потенційного суїцидента.

Типи патологічних характерів та їх особливості при взаємодії. Песимістична установка особистості. Дії щодо нейтралізації спроби самогубства. Роль психолінгвістики в аналізі текстів передсмертних записок. Психологічні аспекти в складанні портрета особистості за написаними текстами передсмертних записок.

ТЕМА 4. Діяльність практичного психолога щодо проведення превентивно-профілактичної роботи.

Особливості роботи практичного психолога з суїцидентами. Особливості психологічного консультування суїцидальних клієнтів. Умови

ефективної соціально-психологічної профілактики суїцидальної поведінки. Психологічні аспекти превентивної допомоги людям «груп ризику розвитку суїцидальної поведінки». Комплексна медико-психологічна реабілітація як можливість профілактики суїцидальної поведінки.

Ключові поняття: консультування, профілактика суїцидальної поведінки, групи ризику, реабілітація.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
л		с	п	інд	с.р.	л		с	п	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 2												
Змістовний модуль I. Загальнотеоретичні передумови аналізу проблеми суїцидальної поведінки в контексті основних наук про людину												
Медико-біологічні аспекти вивчення суїцидальної поведінки	9		2				5					8
Психолого-педагогічні аспекти вивчення суїцидальної поведінки	7	2	2				5		2			8
Аналіз досліджень проблеми самогубства у соціологічній науці	9	2	2				5		2			8
Разом за змістовим модулем 1	25	4	6				15		2	2		24
Змістовний модуль II. Основні положення теорії суїцидальної поведінки в сучасній загальноосвітній психологічній науці												
Базові підходи до вирішення проблеми суїцидальної поведінки у зарубіжних школах психологічної науки	9	2	2				5					8

Становлення теорії аутоагресії у вітчизняній психологічній науці	9	2	2			5		2	1			8
Соціально-психологічний та епідеміологічний аналіз причин суїцидальної поведінки у сучасному суспільстві	9	2	2			5			1			8
Разом за змістовим модулем 2	27	6	6			15	28	2	2			24
<i>Змістовний модуль III. Аутоагресивна поведінка особистості: соціально-психологічні детермінанти виникнення, діагностика та профілактика</i>												
Стресогенність життєвих ситуацій	4					6						7
Візуальна діагностика людини в психічних, психологічних та наркотичних станах змін поведінки схильності до самогубства	8	2	2			8		1	1			7
Психологічні характеристики потенційного суїцидента	4					7						7
Діяльність практичного психолога щодо проведення превентивно-профілактичної роботи	4	2	2			8		1	1			8
Разом за змістовим модулем 3	20	4	4			29		2	2			29
Усього годин	89	14	16			59	89	6	6			77
Модуль 2												

ІНДЗ					1						1	
Усього годин	90	14	16		1	59	90	6	6		1	77

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Медико-біологічні аспекти вивчення суїцидальної поведінки	2
2	Психолого-педагогічні аспекти вивчення суїцидальної поведінки	2
3	Аналіз досліджень проблеми самогубства у соціологічній науці	2
4	Базові підходи до вирішення проблеми суїцидальної поведінки у зарубіжних школах психологічної науки	2
5	Становлення теорії аутоагресії у вітчизняній психологічній науці	2
6	Соціально-психологічний та епідеміологічний аналіз причин суїцидальної поведінки у сучасному суспільстві	2
7	Стресогенність життєвих ситуацій. Візуальна діагностика людини в психічних, психологічних та наркотичних станах змін поведінки схильності до самогубства	2
8	Психологічні характеристики потенційного суїцидента. Діяльність практичного психолога щодо проведення превентивно-профілактичної роботи	2
	Разом	16

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
	Медико-біологічні аспекти вивчення суїцидальної поведінки	5
	Психолого-педагогічні аспекти вивчення суїцидальної поведінки	5
	Аналіз досліджень проблеми самогубства у соціологічній науці	5
	Базові підходи до вирішення проблеми суїцидальної поведінки у зарубіжних школах психологічної науки	5
	Становлення теорії аутоагресії у вітчизняній психологічній науці	5

	Соціально-психологічний та епідеміологічний аналіз причин суїцидальної поведінки у сучасному суспільстві	5
	Стресогенність життєвих ситуацій.	6
	Візуальна діагностика людини в психічних, психологічних та наркотичних станах змін поведінки схильності до самогубства	8
	Психологічні характеристики потенційного суїцидента.	7
	Діяльність практичного психолога щодо проведення превентивно-профілактичної роботи	8
	Разом	59

7. Індивідуальні завдання

В процесі індивідуальної роботи студент пише реферат на одну з обраних тем:

1. Особливості проявів суїцидальної поведінки в юнацькому віці.
2. Життєві кризи особистості як чинник суїцидальної поведінки.
3. Когнітивні чинники суїцидальної поведінки підлітків.
4. Гендерні особливості прояву суїцидальної поведінки.
5. Особливості роботи з клієнтами що мають суїцидальний намір.
6. Психологічні аспекти превенції суїцидальної поведінки.
7. Особливості діагностики осіб схильних до суїциду.
8. Вікові особливості виникнення мотивів суїцидального наміру.
9. Мотиви суїцидальної поведінки серед різних верств населення (засуджені, особи з функціональними обмеженостями, ВІЛ-інфіковані, психічно хворі і т. д.).
10. Стресогенні фактори професійної діяльності які призводять до суїцидальних намірів.
11. Суїцид як сучасне лихо суспільства.
12. Аутоагресивна поведінка у хворих похилого віку.
13. Психологічні особливості засуджених-суїцидентів.
14. Феноменологія суїцидальної поведінки сучасних підлітків.
15. Методи, техніки та технології в роботі психолога з аутоагресивною поведінкою.

8. Методи навчання

Курс в методичному плані являє собою поєднання лекцій, семінарських занять та самостійної роботи. Викладання курсу передбачає проведення лекційних занять та виконання завдань до самостійної роботи, спрямованих

на опрацювання наукової літератури з проблем психології залежності та виконання практичних робіт із використанням психодіагностичних методик.

Клініко-психологічний аналіз залежних осіб, психологічна діагностика, групові дискусії, елементи психологічного тренінгу з демонстрацією практичних вправ є провідними компонентами в освоєнні досліджуваної дисципліни. Кожне заняття умовно поділяється на монологічну (лекція) і діалогічну (демонстрація, дискусія, вправи) частини. Активні форми роботи становлять особливу навчальну психотехнічну систему і взаємопов'язані між собою.

9. Критерії оцінювання

Поточний контроль здійснюється під час проведення семінарських занять і має на мету перевірку рівня підготовленості здобувачів до виконання конкретної роботи. Форма проведення поточного контролю під час навчальних занять визначається викладачем, що проводить заняття.

Модульний контроль теоретичних знань і практичних навичок проводиться наприкінці змістовного модулю за рахунок аудиторних годин і має на меті перевірку засвоєння студентом певної сукупності вмінь, що формує цей модуль. Модульний контроль реалізується шляхом узагальнення результатів поточного контролю знань і проведення контрольних заходів.

Результати опрацювання семінарських занять та оцінки поточного контролю (тестові задачі та індивідуальні роботи) реєструються в журналі викладача. Сума набраних балів має скласти не менш 40 балів – допуск до складання іспиту.

10. Засоби оцінювання

Поточний контроль здійснюється у формі контролю систематичності активності роботи здобувачів протягом семестру під час вивчення програмного матеріалу дисципліни, зокрема: виступи з доповідями та виконання тестових завдань на семінарських заняттях, виконання практичних завдань; участь в обговоренні питань з певної теми; відповіді на запитання викладача; підготовка індивідуальних завдань.

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота				Сума
Модуль 1			Модуль 2	
Змістовий модуль №1	Змістовий модуль № 2	Змістовий модуль № 3	ІНДЗ	

T1	T2	T3	T1	T2	T3	T1	T2	T3	T4	20	100
8	8	8	8	8	8	8	8	8	8		

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

11. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення

Виконання завдань на семінарських заняттях передбачено в аудиторії, яка обладнана комп'ютерною технікою, в якій є доступ до мережі Інтернет, мультимедійний проектор, екран, дошка, що дозволяє оволодівати вміннями створення інформаційного продукту у вигляді документа, пошуку та опрацюванню інформацію, використовувати мультимедійні презентації, наочний матеріал тощо.

12. Рекомендована література

Базова

1. Бархаленко Е. В. Деякі чинники, що формують суїцидальну поведінку / Е.В. Бархаленко // Психологія суїцидальної поведінки: Діагностика корекція, профілактика : зб. наук. пр. ; [за заг. ред. С.І. Яковенка]. – К. : РВВКІВС., 2002. – 270 с.
2. Гошовський Я. Ресоціалізація депривованої особистості: Монографія / Я.Гошовський. – Дрогобич: Коло, 2008. – 525 с.
3. Суліцький В.В. Наукові основи методики викладання навчальної дисципліни «Психологія суїцидальної поведінки»: Навчально-методичний посібник. –К.: КІВС КРАКОС, 2000. –198с.
4. Тимченко О.В. Соціально-психологічна дезадаптація особистості в генезісуїцидної поведінки // Наукові записки Харківського військового університету. Соціальна філософія, педагогіка, психологія. – Харків: ХВУ, 2000. – Вип. VI. – С. 190 –194
5. Карандашев В.Н. Жить без страху смерті. – М., 2005. – 336 с.
6. Зорза Р., Зорза В. Путь к смерти: Жить до конца. – М., 1990. – 248 с.

Допоміжна:

1. Амбрумова А.Г. Когда психологический кризис ведет к самоубийству / А.Г.Амбрумова// Между здоровьем и болезнью. – М.: Знание, 1989. – 216 с.
2. Вашека Т.В. Ранняя диагностика та профілактика суїцидальної поведінки в підлітковому віці / Т. В. Вашека // Практична психологія та соціальна робота. – 2006. – № 6. – С. 64-66.
3. Змановская Е. В. Девиантология: (Психология отклоняющегося поведения) : учеб. пособие [для студ. высш. учеб. заведений] / Е.В. Змановская. – М. : Издательский центр «Академия», 2003. – С. 151.
4. Калініна Ю. Запобігання суїцидальній поведінці серед підлітків / Ю.Калініна // Психолог. – 2005. – № 35. – С.14-17.
5. Психологія суїциду / [заред. В.П. Москальця]. – К., 2004. – 286 с.
6. Пилягіна Г.Я. Проблема саморуйнуючої поведінки серед населення України / Г. Я. Пилягіна, М. І. Винник // Новости медицины и фармации. – 2007. – № 215. – С. 10–11.
7. Попередження суїцидальної поведінки дітей та підлітків // Все для вчителя. – 2003. – № 30. – С. 53-64.

13. Інформаційні ресурси

1. http://www.e-reading.club/bookreader.php/1023474/Isaev_D._-_Psihologiya_suicidalnogo_povedeniya.html
2. http://univer.nuczu.edu.ua/tmp_metod/671/Zmist_Vstup.pdf
3. <http://www.rulit.me/books/isaev-d-s-sherstnyov-k-v-psihiologiya-suicidalnogo-povedeniya-download-free-272960.html>